

Ton Dietz

(Universiteit van Amsterdam)

Niet meten, maar praten?

**Bijdrage aan Volkskrant, Forum, 22 augustus 2005, in verkorte vorm afgedrukt als:
'Meten van onderzoeksprestaties kan heel goed en biedt reflectie'**

Abram de Swaan sloot “het kennisbetoog over de crisis in wetenschapsland (met een vraagteken)” op zaterdag 20 augustus jl. af met een mooi geschreven verhaal. Hij meent dat al dat gemeet van wetenschappelijke kwaliteit bij de alfa- en gammawetenschappen niet bruikbaar zou zijn. Het zou vervangen moeten worden door “beoordeling door deliberatie onder vakgenoten”. Het is een betoog waarin weinig praktische handvaten worden geboden hoe dat dan zou moeten. Het is een houding die gevoed is door jarenlang vakkundig omzeilen van een academisch-bureaucratische werkelijkheid, waarbij beoordelaars steeds meer willen weten wat er nu aan ‘kwaliteit’ wordt geleverd door wetenschappers en die dat dan graag willen becijferen. Een fundamenteel afwijzen van kwantificering van onderzoeksprestaties, zoals Abram de Swaan lijkt te betogen, gaat mijns insziens ten koste van de positie van de mens- en cultuurwetenschappen. Het heeft in de *Amsterdam School for Social Research*, de onderzoeksschool ASSR, waar De Swaan aan is verbonden, geleid tot een jarenlange patstelling op dit terrein. Terwijl er bij grote buur CERES – een landelijke *gamma*onderzoeksschool op het terrein van “resource studies for development” – al enkele jaren succesvol wordt geëxperimenteerd met een vorm van ‘wijze kwantificering van onderzoeksprestaties’, toegesneden op het onderzoeksveld en door middel van “deliberatie” voortdurend aangevuld en gecorrigeerd (zie <http://ceres.fss.uu.nl>, onder rating). De Swaan lijkt dit geheel te negeren. Ik wil de uitgangspunten van deze aanpak hier kort samenvatten en laat daarmee zien dat dit meetstelsel tegemoet komt aan veel van de terechte kanttekeningen die De Swaan maakt bij de voortdurende dreiging van een ‘onwijze’ manier van oordeelsvorming.

Allereerst is het van belang vast te stellen wat nu eigenlijk wordt ‘meegeteld’ bij de vaststelling van wetenschappelijke prestaties. De oordeelsvorming daarover dient vertrouwd te worden door de groep wetenschappers van wie de prestaties worden gemeten en de resultaten van die ‘certificering’ dienen openbaar te zijn. Kortom het dient inderdaad gebaseerd te zijn op “beoordeling door deliberatie onder vakgenoten”. Een belangrijk element is het vaststellen van minimumnormen, zowel voor het totaal aan activiteiten en prestaties die voortkomen uit onderzoekswerk, als voor het vaststellen van wat als minimum zou moeten worden gezien van ‘wetenschappelijke kwaliteit’. In ieder geval voor de *gamma*- en *alfawetenschappen* dient het meetstelsel een als eerlijk ervaren ‘mix’ te bieden van publikaties in gerefereerde tijdschriften, publikaties in boeken, publikaties in overige wetenschappelijke en ‘populariserende’ tijdschriften en bij andere media, internetpublikaties, rapportages aan opdrachtgevers, succesvol begeleide dissertaties, en een aantal overige prestaties. Het is wel erg kortzichtig om alleen maar mee te tellen wat bij een aantal commerciële uitgevers in hun ‘toptijdschriften’ door de selectie komt.

De genormeerde onderzoeksprestaties moeten afgezet worden tegen de onderzoekstijd die daarvoor ter beschikking is gesteld (en dat verschilt nogal tussen wetenschapsgebieden, tussen instituten en tussen individuele wetenschappers, waarbij veel vrouwen nog steeds relatief minder onderzoekstijd hebben dan mannen, of daar voor kiezen) en er moet natuurlijk niet

alleen maar naar een enkel jaar gekeken worden, maar bijvoorbeeld naar de prestaties van de afgelopen vijf jaar.

Het meetstelsel dient een nadere differentiatie te bieden binnen de categorie 'gerefeerde tijdschriften en boeken', waaruit het verschil in 'status' blijkt van die tijdschriften en (wetenschappelijke) uitgevers, maar daarbij moet niet alleen gevaren worden op het compas van de monopolist op dit terrein, het Amerikaanse ISI bedrijf. Bij CERES is daar een goed gebalanceerd systeem voor ontwikkeld en dat gebeurt sinds kort ook in samenwerking met de *European Association for Development Institutes*, een grote bundeling van relevante zusterinstituten in Europa. Maar het zou goed zijn wanneer in Europa een alternatief voor de ISI-methode zou worden ontwikkeld en wanneer daarbij ook naar de boekuitgevers zou worden gekeken.

De systematiek die op deze manier bij CERES tot stand is gekomen voldoet goed en heeft al een aantal keren geleid tot belangrijke correcties bij beeldvormingen van onderzoeksbeoordelaars, als die teveel bedweld zijn door een alleen maar op ISI-tijdschriften gebaseerde oordeelsvorming, zoals die domineert bij de medische en natuurwetenschappen, maar ook bij economen en psychologen. Maar het belangrijkste resultaat van deze wijze van reflectie op onderzoeksprestaties is het feit dat individuele onderzoekers (waarvoor elk jaar prestatieprofielen worden gemaakt door de onderzoekschool) veel bewuster dan voorheen omgaan met de terechte vragen over de effectiviteit en relevantie van hun onderzoeksinspanningen. Dat daarbij natuurlijk ook uitwassen voorkomen van 'rat races' en 'recycling' moet de mens- en cultuurwetenschappers er niet van weerhouden om op een wijze manier te 'meten' en te laten zien wat ze nu eigenlijk met al die onderzoeksuren doen. De oordeelsvorming over de inhoudelijke inzichten en 'ontdekkingen' die dat onderzoek oplevert is een zaak van '*peer reviews*' en van wetenschappelijke en maatschappelijke geschiedschrijving. En dat staat bol van de "deliberatie".

Ton Dietz

Hoogleraar sociale geografie aan de Universiteit van Amsterdam en wetenschappelijk directeur van de landelijke onderzoekschool CERES, met kantoor bij de Universiteit Utrecht.